

Sygn. akt V CSKP 276/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 grudnia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Pierwszy Prezes SN Małgorzata Manowska (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Marcin Krajewski

Prezes SN Joanna Misztal-Konecka

w sprawie z powództwa Syndyka masy upadłości C. spółki z ograniczoną
odpowiedzialnością w O.

przeciwko H. spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w S.

o uznanie umowy za bezskuteczną,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 9 grudnia 2021 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 24 lutego 2020 r., sygn. akt I AGa [...],

1) oddala skargę kasacyjną;

**2) zasądza od H. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z
siedzibą w S. na rzecz Syndyka masy upadłości C. Spółki z
ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w O. kwotę 12.500
(dwanaście tysięcy pięćset) zł tytułem zwrotu kosztów
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

1. A. M. i M. R. pozwem skierowanym przeciwko H. spółce z o.o. w S. wnieśli o uznanie za bezskuteczną wobec nich czynności prawnej polegającej na zbyciu przez „C.” spółkę z o.o. w O. (dalej C.) na rzecz pozwanego w dniu 29 października 2015 r. zabudowanej budynkiem hotelowym oraz budynkiem kultury, nauki, oświaty i sportu nieruchomości położonej w S. przy ul. M., dla której Sąd Rejonowy w B. prowadzi KW nr [...] oraz niezabudowanej nieruchomości gruntowej położonej w S., dla której Sąd Rejonowy w B. prowadzi KW nr [...].
2. W dniu 8 kwietnia 2019 r., działając na podstawie art. 133 ust. 1 Prawa upadłościowego (dalej p.u.), w miejsce powodów do sprawy wstąpił Syndyk masy upadłości C., zmieniając powództwo i wnosząc o stwierdzenie nieważności opisanej wyżej umowy z 29 października 2015 r. oraz nakazania pozwanemu wydania Syndykowi nieruchomości objętych tą umową, ewentualnie o zobowiązanie pozwanego do przeniesienia na rzecz Syndyka własności obu nieruchomości objętych umową z 29 października 2015 r., ewentualnie o uznanie za bezskuteczną wobec masy upadłości C. czynności zbycia obu opisanych wyżej nieruchomości na rzecz pozwanego.
3. Wyrokiem z 18 września 2019 r. Sąd Okręgowy w O. uznał za bezskuteczną wobec masy upadłości C. spółki z o.o. w O. umowę sprzedaży: 1) zabudowanej budynkiem hotelowym oraz budynkiem kultury, nauki, oświaty i sportu nieruchomości położonej w S. przy ul. M., dla której Sąd Rejonowy w B. prowadzi KW nr [...] oraz 2) niezabudowanej nieruchomości gruntowej położonej w S., dla której Sąd Rejonowy w B. prowadzi KW nr [...] przez C. spółkę z o.o. w O. na rzecz H. spółki z o.o. w S. zawartą w formie aktu notarialnego sporządzonego 29 października 2015 r. rep. A nr [...] przez notariusza R. H.. Sąd Okręgowy nakazał również pozwanej wydanie obu nieruchomości Syndykowi masy upadłości C. spółki z o.o. w O..
4. Wyrokiem z 24 lutego 2020 r. Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację strony pozwanej.

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy, zgodnie z którymi M. R. i A. m. byli wierzycielami C. spółki z o.o. w O.. Wierzytelności te powstały w 2014 r. w związku z pracami instalacyjnymi i elektrycznymi wykonanymi przez wierzycieli w trakcie budowy przez C. hotelu w S..

10 sierpnia 2015 r. C. zawarła ze H. sp. z o.o. (działającą wówczas pod firmą A. sp. z o.o.) umowę dzierżawy budynku hotelowego. 17 września 2015 r. strony te zawarły również umowę o świadczenie przez C. na rzecz H. m. in. usług obsługi kuchni, obsługi kelnerskiej, obsługi recepcji. Umowa nie określała wynagrodzenia za te usługi.

20 sierpnia 2015 r. C. zawarła ze spółką N. sp. z o.o. umowę na remont pomieszczeń hotelowych. Przedmiot umowy nie został bliżej sprecyzowany. Wynagrodzenie ustalono na kwotę 7 100 000 zł netto.

20 października 2015 r. C. i H sp. z o.o. zawarły przed notariuszem R. H. umowę (rep. A nr [...]), mocą której C. sprzedała na rzecz H. sp. z o.o. opisane w pozwie nieruchomości. Obie nieruchomości były w dacie sprzedaży obciążone hipoteką do sumy 11 475 000 zł na rzecz A. S.A. w W., zabezpieczającą udzielony C. kredyt inwestycyjny na budowę hotelu. W dacie sprzedaży nieruchomości do spłaty pozostawała kwota główna w wysokości 6 849 688,26 zł. Sprzedająca oświadczyła, że na nieruchomości zabudowanej hotelem trwają prace budowlane polegające na remoncie pomieszczeń hotelowych realizowane przez spółkę N.. Łączny koszt robót, które nie zostały jeszcze wykonane wynosi 8 487 000 zł brutto. Ponadto sprzedająca oświadczyła, że jest dłużnikiem G. sp. z o.o. z tytułu umów pożyczek na sumę 350 000 zł. Cena sprzedaży nieruchomości została ustalona na kwotę 16 113 000 zł brutto, którą H. zobowiązał się zapłacić w następujący sposób:

1. Kwotę 6 849 688,26 zł przez zwolnienie C. z całości długu wobec A.;
2. Kwotę 8 487 000 zł przez spłatę należności sprzedającej na rzecz N. sp. z o.o.;
3. Kwotę 375 000 zł przez spłatę należności z tytułu umów pożyczek na rzecz G. sp. z o.o.;

4. Kwotę 401 311,74 zł przelewem na rachunek bankowy sprzedającej do 15 grudnia 2015 r.

22 marca 2016 r. C. i H. zawarły aneks do umowy sprzedaży z 29 października 2015 r., w którym oświadczyły, że wobec rozwiązania umowy między sprzedającą a spółką N. zmianie ulega zapis wskazujący na zapłatę ceny w kwocie 4 487 000 zł w ten sposób, że kupująca dokona spłaty kwoty 6 985 231,50 zł na rzecz G. sp. z o.o.

2 grudnia 2015 r. C. oraz pozwana zawarli porozumienie z jednym z podwykonawców hotelu co do spłaty zobowiązania w wysokości 350 000 zł, co skutkowało zwolnieniem z obowiązku zapłaty ceny w tej wysokości.

29 sierpnia 2018 r. ogłoszono upadłość C.. Spółka ta ma wierzycieli na kwotę co najmniej 5,4 mln zł. Jedyne majątek spółki C. to nieruchomość położona w L. o przybliżonej wartości 400 000 zł obciążona hipotekami wielokrotnie przewyższającymi jej wartość.

5. Sąd Okręgowy uznał, że syndyk wykazał istnienie wszystkich przesłanek określonych w art. 527 § 1 k.c., pozwalających na uznanie czynności prawnej za bezskuteczną. O braku możliwości zaspokojenia wierzycieli upadłościowych przez dłużnika świadczy wstępny szacunek wierzytelności na sumę 5,4 mln zł oraz ustalenie, że jedynym składnikiem masy upadłości jest obciążona hipotekami nieruchomość o wartości około 400 000 zł. Zbycie nieruchomości zabudowanej budynkiem hotelowym, w którym dłużnik prowadził działalność gospodarczą, było działaniem z pokrzywdzeniem wierzycieli C., gdyż dłużnik nie tylko wyzbył się swojego majątku, ale również źródła przychodów. Sąd Okręgowy przyjął za udowodnioną okoliczność działania obu stron umowy sprzedaży nieruchomości ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli. Świadczą o tym powiązania kapitałowo-osobowe spółek C., H. oraz G. (art. 527 § 3 k.c.).
6. Sąd Apelacyjny uznał za bezzasadne zarzuty apelacji ukierunkowane na wykazanie, że wierzycielom M. R. i A. M. nie przysługiwała legitymacja do wytoczenia powództwa o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną już po ogłoszeniu upadłości dłużnika (art. 132 ust. 1 p.u.), jak również, że Syndyk

nie był uprawniony do wstąpienia do procesu w miejsce dotychczasowych powodów na podstawie art. 133 ust. 1 w zw. z art. 132 ust. 1 p.u. Za bezzasadne uznane także zostały zarzuty dotyczące ustalenia wartości rynkowej sprzedanych 29 października 2015 r. nieruchomości (art. 134 ust. 1 p.u. oraz art. 278 § 1 k.p.c.).

7. Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] wniosła pozwana. W skardze kasacyjnej zarzuciła naruszenie:
 1. Art. 131 ust. 1 w zw. z art. 132 ust. 1 p.u. przez jego błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu stanowiska, że ogłoszenie upadłości nie pozbawia ani nie zawiesza automatycznie praw wierzyciela, w tym także prawa do wytoczenia powództwa w sprawach dotyczących uznania czynności prawnych upadłego za bezskuteczne wobec masy upadłości, co w konsekwencji oznacza, że na podstawie art. 133 ust. 1 p.u. syndyk masy upadłości może wstąpić do procesu wszczętego przez wierzyciela na skutek wytoczenia przez wierzyciela ww. powództwa także wtedy, gdy powództwo to wierzyciel wytoczył po ogłoszeniu upadłości dłużnika, podczas gdy prawidłowa wykładnia ww. przepisu jest taka, że po ogłoszeniu upadłości dłużnika wyłączną legitymację do wytoczenia powództwa w ww. zakresie posiada syndyk masy upadłości - wierzyciel takiego powództwa wytoczyć nie może (nie posiada legitymacji procesowej czynnej *ab initio*), wobec czego syndyk nie może wstąpić do procesu toczącego się na jego podstawie;
 2. Art. 134 ust. 1 zd. 1 p.u. przez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że w procesie pauliańskim wytoczonym przez syndyka sąd może orzec również o obowiązku przekazania do masy upadłości tego, co z tej masy ubyło (co ma stanowić jedynie deklaratoryjne potwierdzenie konieczności przekazania do masy upadłości tego, co z tej masy ubyło), a w inicjującym ten proces powództwie syndyk zaś może dokonać kumulacji roszczenia pauliańskiego z roszczeniem o wydanie do masy upadłości przedmiotu czynności objętej tym roszczeniem, podczas gdy prawidłowa wykładnia ww. przepisu jest taka, że w stanie prawnym obowiązującym od

dnia 1 stycznia 2016 r. nie jest dopuszczalna ani wskazana kumulacja roszczeń, ani orzekanie przez sąd w wyroku uwzględniającym skargę pauliańską syndyka o obowiązku przekazania do masy upadłości przedmiotu ubezpieczonej tą skargą czynności prawnej, gdyż orzeczenia te pozostają w wyłącznej kompetencji sędziego-komisarza i sądu upadłościowego;

3. Art. 278 § 1 k.p.c. przez nieprzeprowadzenie dowodu z opinii biegłego sądowego z zakresu wyceny nieruchomości i w konsekwencji ustalenie wartości rynkowej zabudowanej nieruchomości położonej w S. przy ul. M., dla której Sąd Rejonowy w B. prowadzi księgę wieczystą nr [...] oraz niezabudowanej nieruchomości gruntowej położonej w S., dla której Sąd Rejonowy w B. prowadzi księgę wieczystą nr [...], wyłącznie na podstawie ekspertyz prywatnych przedłożonych przez strony, oraz przy zastosowaniu art. 230 k.p.c., mimo że ustalenie wartości rynkowej ww. nieruchomości wymagało wiedzy specjalistycznej w rozumieniu art. 278 § 1 k.p.c., a jej źródłem mogła być wyłącznie opinia biegłego sądowego, i której nie można było zastąpić innymi środkami dowodowymi, w szczególności przedłożonymi przez strony opiniami prywatnymi (ekspertyzy prywatne, sporządzone za zamówienie stron, choćby ich autorami były osoby wpisane na listę biegłych sądowych, nie mają waloru źródła wiadomości specjalnych, lecz co najwyżej stanowią dokumenty prywatne i jako takie dowodzą jedynie, że osoba, która je podpisała złożyła oświadczenie danej treści), a które to naruszenie miało istotny wpływ na wynik sprawy, bowiem skutek jego popełnienia kluczową dla rozstrzygnięcia tej sprawy kwestię, to jest kwestię pokrzywdzenia wierzycieli dłużnej spółki C. spółka z o.o. w upadłości z siedzibą w O. wskutek dokonania zaskarżonych pozwem czynności na nierynkowych rzekomo warunkach, jak również kwestię osiągnięcia przez pozwanego korzyści w wyniku dokonania ww. czynności przez jej strony na nierynkowych warunkach, wymagających w obydwu ww. przypadkach wiedzy specjalistycznej z zakresu wyceny nieruchomości, Sąd ustalił w oparciu o dowody niebędące źródłami wiadomości specjalnych w rozumieniu prawa procesowego.

W konkluzji skarżąca wnosiła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi II instancji do ponownego rozpoznania, a ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy przez Sąd Najwyższy przez oddalenie w całości powództwa Syndyka masy upadłości C. spółka z o.o. w upadłości z siedzibą w O..

4. Strona powodowa wnosiła o oddalenie skargi kasacyjnej oraz zasądzenie od pozwanej zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

5. Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się nieuzasadniona.

Bezzasadny jest zarzut naruszenia art. 131 ust. 1 w zw. z art. 132 ust. 1 p.u. Podkreślenia wymaga, że zarzut ten nie odniósłby skutku w realiach rozpoznawanej sprawy niezależnie od kierunków wykładni art. 132 p.u., wskazywanych przez skarżącą. W istocie bowiem treść powyższego zarzutu świadczy o tym, że skarżąca zmierza do wykazania, iż z powodu braku legitymacji materialnej czynnej wierzyciela, powództwo powinno być oddalone pomimo wstąpienia do procesu syndyka masy upadłości dłużnika. Skarżąca nie sformułowała jednak zarzutu naruszenia żadnego z przepisów regulujących dokonanie zmiany podmiotowej w sytuacji procesowej mającej miejsce w rozpoznawanej sprawie. Przy przyjęciu mianowicie, że po ogłoszeniu upadłości dłużnika wierzyciel zachowuje legitymację do wytoczenia powództwa o uznanie czynności prawnej dokonanej przez dłużnika z osobą trzecią z pokrzywdzeniem wierzycieli za bezskuteczną, zastosowanie znajdzie art. 133 ust. 1 p.u. umożliwiający syndykowi wstąpienie do procesu wszczętego przez wierzyciela. Naruszenia tego przepisu skarżąca nie podnosi. Przy przyjęciu z kolei, że po ogłoszeniu upadłości dłużnika legitymacja do wytoczenia powództwa o uznanie czynności prawnej dokonanej przez dłużnika za bezskuteczną przysługuje wyłącznie syndykowi (a więc z wyłączeniem wierzyciela), przepisem regulującym możliwość i tryb wstąpienia syndyka do procesu wszczętego przez wierzyciela jest art. 196 k.p.c. Naruszenia tego przepisu skarżąca również nie podnosi w skardze kasacyjnej. Ostatecznie zatem uznać należy, że sformułowany przez pozwaną zarzut naruszenia art. 131 ust. 1 w zw. z art. 132 ust. 1 p.u. nie mógł mieć wpływu

na rozstrzygnięcie co do skargi kasacyjnej. Jedynie zatem ubocznie Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym sprawę wyraża pogląd, że wierzyciel zachowuje po ogłoszeniu upadłości dłużnika legitymację do wytoczenia powództwa o uznanie za czynności prawnej dokonanej przez dłużnika z osobą trzecią za bezskuteczną. Utrata tej legitymacji nie wynika wprost z przepisów prawa upadłościowego. Takiego skutku nie sposób również wyprowadzić z tych przepisów ani przy zastosowaniu wykładni językowej, ani historycznej lub celowościowej. Zgodnie z art. 132 ust. 1 p.u., odnoszącym się do zaskarżania bezskutecznych czynności upadłego, powództwo może wytoczyć syndyk. Powołany przepis nie wskazuje, że legitymacja syndyka jest wyłączna, podczas gdy czynił to art. 57 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 października 1934 r. - Prawo upadłościowe (tekst jedn.: Dz. U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512, z późn. zm.). Dodatkowo wskazać należy, że ilekroć ustawodawca na gruncie prawa upadłościowego wyłącza uprawnienia wierzycieli w dochodzeniu przysługujących im na gruncie prawa materialnego roszczeń, tylekroć używa stanowczej formuły w tym względzie, np. w art. 144 p.u. Podkreślenia wymaga, że uprawnienie do dochodzenia roszczeń na drodze sądowej jest elementem prawa do sądu zagwarantowanym w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP i wyłączenie tego uprawnienia nie może być domniemywane. Co więcej, gdyby legitymację syndyka do wytoczenia powództwa o uznanie czynności prawnej dokonanej przez dłużnika za bezskuteczną uznać za wyłączną, mogłoby to prowadzić niekiedy do wygaśnięcia tego prawa po stronie wierzyciela wobec upływu terminu zawitego przewidzianego w art. 534 k.c. Prawo upadłościowe nie przewiduje przy tym dla syndyka ani terminu, ani procedury do złożenia stanowczego oświadczenia czy zamierza wytoczyć powództwo o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną. Stąd wierzyciel, przy przyjęciu kierunku wykładni proponowanej przez pozwaną, pozostawałby w niepewności, czy syndyk zechce z przyznanej mu legitymacji skorzystać i w jakim terminie. Z drugiej strony, wytoczenie takiego powództwa przez wierzyciela już po ogłoszeniu upadłości nie niweczy celu postępowania upadłościowego, jakim jest sprawiedliwe zaspokojenie wszystkich wierzycieli w miarę zasobności masy upadłości. Syndyk może bowiem skorzystać z uprawnienia przysługującego mu na podstawie art. 133 ust. 1 p.u. Wytoczenie

powództwa o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną przez wierzyciela, a nawet jego prawomocne uwzględnienie, nie stanowi również przeszkody w postaci zawisłości sporu czy powagi rzeczy osądzonej dla wytoczenia przez syndyka powództwa o uznanie tej samej czynności prawnej za bezskuteczną w stosunku do masy upadłości. Inny jest bowiem cel obu powództw (bezskuteczność wobec konkretnego wierzyciela, bezskuteczność wobec masy upadłości), co wyłącza wskazane wyżej przeszkody procesowe (zobacz na ten temat np. uchwała 7 sędziów SN z 5.05.51 r., C 689/50, PiP 52/2, s. 307, Broniewicz, „Podstawienia procesowe”, Zeszyty Naukowe UŁ 1963 r., seria I z 31, s. 160 i następne).

6. Bezzasadny jest również zarzut naruszenia art. 134 ust. 1 zd. 1 p.u. Na wstępie podkreślenia wymaga, że wskazany w skardze kasacyjnej zarzut podniesiony został w związku z procedurą przewidzianą w art. 134 ust. 1a p.u. przewidzianą na wypadek nieprzekazania przez obowiązane na żądanie syndyka do masy upadłości określonych składników majątkowych. Ten ostatni przepis otrzymał z dniem 1 grudnia 2021 r. nowe brzmienie (nowela wprowadzona przez art. 2 pkt 17 lit. a ustawy z 28 maja 2021 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Zadłużonych oraz niektórych innych ustaw - Dz.U. poz. 1080). Obecnie, zgodnie z art. 134 ust. 1a p.u., jeżeli osoba obowiązana do przekazania składników majątkowych do masy upadłości nie wykona swojego obowiązku na wezwanie syndyka, a obowiązek przekazania składników majątkowych do masy upadłości nie został stwierdzony prawomocnym orzeczeniem, syndyk może w drodze powództwa żądać nakazania przekazania składników majątkowych do masy upadłości. Powództwo wnoszący się do sadu upadłościowego. W aktualnym stanie prawnym przepis wprost zatem przewiduje możliwość orzeczenia przez sąd rozstrzygający sprawę o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną o obowiązku wydania określonych składników majątkowych do masy upadłości. Wprawdzie zgodnie z art. 8 ustawy nowelizującej, w sprawach, w których przed dniem wejścia jej w życie wpłynął wniosek o ogłoszenie upadłości, stosuje się przepisy dotychczasowe, jednak nie przeczy to prawidłowości wykładni art. 134 ust. 1 zd. 1 p.u. (w brzmieniu

obowiązującym do dnia 1 grudnia 2021 r.) dokonanej przez Sąd Apelacyjny. Procedura opisana w art. 134 ust. 1a p.u. dotyczy (i dotyczyła przed dniem 1 grudnia 2021 r.) niejako fazy wykonawczej (konsekwencji) orzeczenia uznającego czynność prawną za bezskuteczną w stosunku do masy upadłości. Z tego względu zamieszczenie w takim orzeczeniu obowiązku wydania określonych składników majątkowych do masy upadłości jeszcze przed 1 grudnia 2021 r. (data nowelizacji) nie ma żadnego wpływu na prawidłowość rozstrzygnięcia. Z tego względu, zarzut naruszenia art. 134 ust. 1 zd. 1 p.u. nie zasługiwał na uwzględnienie.

7. Bezzasadny okazał się również zarzut naruszenia art. 278 § 1 k.p.c. Podkreślenia wymaga, że przepisu tego nie mógł naruszyć Sąd Apelacyjny, który nie rozstrzygał wniosku o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego sądowego. Ponadto, chociaż skarżąca prawidłowo wskazała, że dowód z opinii biegłego sądowego nie może zostać zastąpiony ekspertyzami rzeczoznawców sporządzonymi na zlecenie stron procesu, to ewentualne uchybienie Sądów obu instancji w tym zakresie nie miało wpływu na rozstrzygnięcie. Z niekwestionowanych przez skarżącą wniosków wyciągniętych przez Sądy obu instancji wynika bowiem, że, dokonując zaskarżonej czynności prawnej, dłużnik działał z pokrzywdzeniem wierzycieli, a pokrzywdzenie to polegało nie tylko na wyzbyciu się konkretnego majątku, ale również źródła dochodów, z których wierzyciele mogliby zostać zaspokojeni. Ponadto, sposób zapłaty ceny przewidziany w umowie z dnia 29 października 2015 r. został określony w taki sposób, że dłużnik w istocie nie otrzymał takiego ekwiwalentu, z którego wierzyciele mogliby uzyskać zaspokojenie. Tej okoliczności skarżąca również nie zakwestionowała. Z tego względu zarzut skargi kasacyjnej nie mógł odnieść skutku.
8. Mając na uwadze przedstawione wyżej okoliczności, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną oraz zgodnie z art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z § 2 pkt 9 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za

czynności radców prawnych obciążył pozwaną kosztami postępowania kasacyjnego.

jw